

Luminița Hoartă Căraușu (coordinator), *Studii lingvistice aplicate de pragmatic, retorică și sintaxă a limbii române vorbite actuale*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza“ din Iași, 2019, 326 p.

Semnalăm specialiștilor apariția unui volum de studii, coordonat de Luminița Hoartă Căraușu, volum a cărui importanță se relevă din cel puțin trei perspective: în primul rând, atestă maniera în care cercetarea științifică presupune conceptualizare, proiectare și continuitate, prin derularea în mai multe etape ce trebuie parcurse pentru investigarea unui subiect complex, cum este limba română vorbită. Volumul pe care îl recenzăm urmează altor lucrări consacrate limbii române vorbite, dar, mai ales, însumează studii realizate asupra unui corpus cules și editat de un colectiv, în 2013, intitulat *Corpus de limba română vorbită actual nedialectală* (CLRVAN), toate coordonate de aceeași autoare. Se demonstrează astfel că proiectele de cercetare nu pot și nu trebuie să fie conjuncturale și că ele se justifică în măsura în care tind să surprindă în integralitate laturile unui anume subiect. În al doilea rând, lucrarea își găsește utilitatea ca model de coagulare a unei viziuni coerente, ce respectă aceleași principii de cercetare, teoretizate și explicitate de coordonatoare, ea însăși prezentă cu patru studii consistente, principii aplicate de celelate contribuatoare, majoritatea publicând aici secvențe din cercetările lor doctorale. Pledind pentru abordarea limbii vorbite actuale din perspective unui program, acest volum poate servi drept introducere în analiza de corpus din perspectivă pragma-retorică, prin identificarea secvențelor de tip întrebare-răspuns, a mărcilor acordului/dezacordului, ale politeții pozitive/negative, ale atenției, ale preluării replicii, ale recompenselor comunicative, prin relevarea mecanismelor de întrerupere și de suprapunere în conversația spontană, prin descrierea și interpretarea modalizatorilor lexicali, lexico-gramaticali, prozodici și pragmatici. În sfârșit, volumul de față reprezintă expresia unei generozități intelectuale, a maestrului față de discipoli, fiindcă oferă acestora din urmă cadrul pentru manifestarea și afirmarea rezultatelor propriilor cercetări, girându-le și validându-le eforturile.

Cele douăzeci de studii consistente, precedate de un cuvânt-înainte al coordonatoarei, abordează ipostaze diferite ale comunicării orale mediatic (de la discursul radiofonic la cel televizual), ale comunicării publice sau profesionale (discursul medical, didactic, religios, politic, publicitar), prin valorificarea teoriilor consacrate în lucrări semnate de specialiști străini (P. Charaudeau; H. Garfinkel, C. Kerbrat-Orecchioni, St. C. Levinson ș. a.) și români (L. Hoartă Căraușu, L. Ionescu Ruxăndoiu, D. Rovența Frumușani, R. Zafiu etc.)

Caracterul didactic al lucrării i-a impus coordonatoarei, pe lângă o prezentare clară și sintetică a principiilor teoretice (din teoria conversației, pragmatică, retorică, analiza discursului etc.), și o ilustrare relevantă prin fenomene și fapte de limbă română puse în raport cu manifestările sociale specifice unui cadru național. În acest context, sînt aduse în atenție caracteristicile identificate de mai multe contribuatoare în discursul oral românesc, prin raportare la mărcile politeții, așa cum evidențiază câteva dintre studiile cuprinse în acest volum. De exemplu, se consideră că strategiile politeții pozitive destinate satisfacerii eului receptorului constau în „**formularea unor constatări** despre receptor care să reflecte atenția acordată celor mai diverse aspecte referitoare la condiția acestuia: interese, dorințe, necesități, bunuri“ (p. 183), precum și în utilizarea glumelor, strategii ilustrate cu exemple extrase din dezbateri televizuale (la Ozana Cioca Chakarian și la Luminița Hoartă Căraușu).

Cît privește politețea negativă, care ține de riturile evenimentiale sau protejează fața negativă a interlocutorului, materializată mai ales prin complimente și formule de adresare, aceasta își dovedește, în opinia noastră, *precaritatea* mijloacelor în conversația derulată în limba română, corelabilă cu o oarecare lipsă de civilitate (a se vedea exemplele din comunicarea televizuală și în comunicarea medic-pacient, la Hoarță Cărașu). Poate n-ar fi lipsit de interes ca pe măsură ce se extinde cercetarea asupra corpusurilor de limbă română vorbită să se poată elabora și un studiu comparativ/contrastiv cu eșantioane similare din limbi care ritualizează în grade diferite conversația și politețea, firește.

Alte aspecte relevate de contribuțiile urmăresc o suită de fenomene morfologice și sintactice, evaluate din perspectiva rolului lor în construcția comunicării și în generarea efectelor pe care această comunicare se presupune că le produce. De exemplu, Daniela Dascălu abordează *adverbul* ca marcă retorică, deictică și pragmatică în discursul politic românesc, iar, în calitate de deictice adverbele sînt urmărite și în organizarea discursului radiofonic publicitar (Elena Dumitrașcu); examinînd rezultatele analizelor întreprinse, putem constata, de exemplu, că în limba română vorbită *adverbul așa* în calitate de marcă pragmatică a confirmării prevalează ca frecvență asupra neutrului *da*, atît în comunicarea medic-pacient, cît și în dezbaterile politice, în discursul didactic sau în interacțiunea mediată controlată (L. Hoarță Cărașu); de asemenea, în aceleași cadre comunicaționale, se poate remarca un inventar destul de variat de forme adverbiale sinonime (*exact, foarte bine, da, just, natural, adevărat, normal, absolut, perfect* etc. [p. 181]), cu o oarecare tendință de clișeizare a unor elemente din serie. Mai departe, aceeași parte de vorbire este investigată și în calitate de marcă a modalizării, în discursul mediatic (L. Hoarță Cărașu), ca modificator al unei predicții, deci al unei întregi propoziții cu predicat enunțiativ [după GALR, 2005: 644]. Sînt exemplificate, în acest sens, enunțurile ce conțin adverbe modale de tipul *chiar, cumva* (cu valoare de „marcă epistemică a incertitudinii“), *doar* (cu valoare restrictivă), modalizatori prezenți în majoritatea registrelor limbii române literare, credem noi. În plus, în calitate de elemente deictice – temporale și spațiale, adverbele sînt analizate minuțios și de Alice Roșu, cu referire la discursul religios, unde se poate remarca atenția autoarei pentru detaliu în interpretarea valorilor pragma-semantice ale acestora; pe bună dreptate, se individualizează în acest caz unele particularități generate de adecvarea enunțării la exigențele universului de discurs religios, cum ar fi dominanța alternanței *acum/atunci*, valoarea specială de deictic spațial metafizic a *adverbului aici (pe pămînt)*, valorile de deictice discursive textuale pentru *aici și de aici*, sau de anaforice și cataforice.

În același timp, direcția de investigare și obiectivele propuse de autoare determină o tratare prioritara a semnificațiilor pragmatice și semantice ale cuvintelor utilizate în construcția comunicării publice. Ca atare, nivelul sintactic, care vizează organizarea construcțiilor în lanțuri enunțiative, interesează mai puțin în economia acestei lucrări. Totuși, o discuție despre discontinuitate și anacolut, cu categoriile lor identificate în corpus, solicită, în mod firesc, operarea cu unele concepte sintactice (elipsa/subînțelegerea subiectului, elipsa/suspensia predicatului, a verbului copulativ, a unei propoziții principale sau secundare), fenomene care caracterizează atît codul oral nedialectal și cît și cel dialectal. Tot așa, o discuție despre particularitățile semantice ale verbelor semiauxiliare (Laura Grama) relevă necesitatea de a invoca statutul predicatului complex în teoria limbii, pe de o parte, și ilustrarea lui în cadrul faptele de limbă analizate, pe de altă parte. În acest caz, autoarea ajunge la concluzii interesante comparînd discursul religios cu cel politic și constatînd, printre altele, că operatorii modali *a putea și a trebui* intră în mod frecvent în structura predicatului complex în ambele tipuri de discurs, spre deosebire de verbele *a avea, a fi, a-i veni*, a căror ocurență este redusă; de asemenea, se constată o distincție de nuanță în

alegerea verbelor semiauxiliare de mod în cele două tipuri de discurs, potrivit cu scopurile persuasive fixate de locutor („verbul *a putea* cu valorile semantice de **dezaprobare** față de alegerea făcută în realizarea unei acțiuni și de **concesie** sînt prezente în discursul politic, lipsind din discursul religios, unde se preferă utilizarea sa cu sensul lexical de **eventualitate/posibilitate independentă de voința vorbitorului**“, v. p. 131).

Revenind la analiza altor părți de vorbire din perspectivă pragma-semantică, constatăm că, în mod obligatoriu, autoarele trec în revistă subclasa pronomelor personale și a determinanților posesivi care „fac referire la persoanele I și a II-a la care se recurge frecvent pentru implicarea destinatarului“ în discursul publicitar [Elena Dumitrașcu: 101 și la Mădălina Spiridon: 283], întîlnite în limba vorbită actuală nedialectală. S-ar putea reține și aici că în discursul publicitar, dar și în cel mediatic, în general, se abuzează în adresare de formele de persoana a II-a singular, fie din dorința de a induce un grad înalt de familiaritate cu destinatarul ce urmează a fi persuadat, fie din intenția de a imita un model «democratic» de egalizare a rolurilor celor implicați în dialog (după limba engleză, dar fără cunoșterea rafinată a nuanțelor acestui model), fie, pur și simplu, din ignorarea oricăror norme de politețe. O asemenea atitudine nu este surprinzătoare, în condițiile promovării ei agresive în comunicarea publică, inclusiv în discursul didactic: mai mult, vedem că și în *limba scrisă* a manualelor și a altor materiale didactice (de ex., teste de evaluare), toate enunțurile hortative se construiesc la persoana a doua *singular*, creîndu-se astfel exercițiul unei direcții străni, contrare spiritului limbii române, dislocîndu-se în acest mod formulele ritualice tradiționale de relaționare socială.

În sfîrșit, trecînd dincolo de aceste alegeri, prilejuite de sesizarea unor tendințe de nedesăvîrșire a aspectului literar al limbii române vorbite nedialectale, pe baza faptelor de limbă recente investigate în sincronie, putem sublinia alte aspecte valoroase evidențiate în lucrare. Apreciem ca un cîștig pentru lingvistica românească faptul că teoria gramaticală se rafinează și prin efortul autoarelor acestui volum. După cum se știe, în GALR [2005: 674] se optează pentru o clasă a modalizatorilor repartizați în patru categorii (gramaticali, lexicali, lexico-gramaticali și prozodici); aceste categorii se ilustrează aici cu exemple excerptate din discursul mediatic românesc. Dar, în același timp, în volumul de față, clasa modalizatorilor este reorganizată, prin includerea modalizatorilor gramaticali în subclasa modalizatorilor lexico-gramaticali, pe de o parte, și prin adăugarea categoriei modalizatorilor pragmatici, pe de altă parte [p. 201]. Pentru mulți specialiști, modalizarea reprezintă procesul prin care subiectul vorbitor își manifestă atitudinea față de propriul său enunț, dar, dacă se adoptă o altă perspectivă, cum este cea pragma-retorică (a lui Perelman, de ex.), conform căreia modalizatorii se pot subsuma, în strategiile argumentative, „aux techniques discursives permettant de provoquer ou d'accroître l'adhésion des esprits aux thèses que l'on présente à leur assentiment“¹, atunci se poate admite, din punctul de vedere al stilisticii enunțării, că etosul, ironia, atenuarea, suprapunerea sau întreruperile corespund scopurilor enunțative intenționate de locutor, ceea ce se și propune într-unul dintre studiile din această lucrare [Hoarță-Cărăușu, 2019: 206-207].

Remarcăm că se reiau aici și se rafinează chestiuni ce au făcut deja obiectul unor cercetări mai vechi, cum ar fi problematica discontinuității și a anacolutului² (Ionela Mihaela Dănciug), problema imbricării (la Ionela Mihaela Dănciug și la Sorina Pârțu), a

¹ C. Perelman, *Rhétoriques*, Bruxelles, Editions de l'Université de Bruxelles, 1989, p. 437.

² Există mai multe studii de referință despre discontinuitate, dar lucrarea Aureliei Merlan din 1998 (*Sintaxa și semantica pragmatica limbii române vorbite. Discontinuitatea*, Editura Universității „Al.I. Cuza“, Iași) este considerată deschizătoare de drumuri, lucrare valorificată, de altfel, de contribuatoarele.

unor marcatori discursivi (Claudia Timoci), a dimensiunilor retorice (Paula Iustina Lohan) și pragma-retorice ale discursului religios (Maria Tomulescu), a actelor de vorbire (Tatiana Huțu Dâlcu), a analizei tranzacționale (Ionela Chiru).

Că se abordează, în acest volum colectiv, probleme dificile și de naturi variate este de la sine înțeles, dar maniera degajată în care se conduc demonstrațiile atestă cu certitudine o reflecție îndelungată și o aprofundare a ideilor vehiculate în literatura de specialitate românească și străină, cu rezultate promițătoare, subsumate unui deziderat mai vechi, acela de a se elabora o pragma-lingvistică integrală a limbii române vorbite.

Rodica NAGY

Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava
rodinagy@yahoo.com

**Luminița-Elena Turcu, *Tenebrele goticului.*
*Secvențe din istoria romanului gotic englez, Iași, Lumen, 2018, 288 p.***

Un studiu în limba română despre gotic și aparent despre romanul gotic englez depășește sfera de interes a profesorilor de literatură engleză. Mai ales când interogațiile la care este supusă literatura engleză sunt dublate/depășite de incisive problematizări ale relevanței istoriei literare sau ale polimorfismului criticii literare. Un astfel de studiu este *Tenebrele goticului. Secvențe din istoria romanului gotic englez* (Editura Lumen, Iași, 2018), al Luminiței Turcu, profesoară de literatură engleză la Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava și autoare a mai multor volume în limba engleză despre gotic și nu numai.

Ar fi împotriva intenției declarate a studiului dacă am spune că linearitatea și continuitatea i-au fost principiile structurante. Iar respingerea acestora e fățiș declarată și convingător demonstrată; de vreme ce nici fenomenele din natură nu se supun întotdeauna continuității și coerenței, de ce i-am cere tocmai istoriei literare – ea însăși un permanent proces și produs al unor forțe greu cuantificabile – aceste lucruri? Autoarea propune în schimb o lectură fractală în care hazardul atâră greu, iar fiecare element simultan se îndepărtează de și reiterează modelul. Abordarea aduce cu sine și aerul proaspăt al noilor orientări (morettiene?) din critica literară, dar dovedește și o fericită adecvare la obiect. Cum s-ar fi putut scrie altfel despre gotic, când el are oroare de solaritatea și ordinea nespecifice, totuși, ființei, extrăgându-și substanța din reziduurile întunericului omenesc.

Volumul nu este o istorie a romanului gotic, căci examinate sunt doar câteva exemplare literare în care spiritul gotic s-a întrupat. Un spirit al goticului rătăcitor care înfruntă veacurile și care se încarnează literar din când în când. Consistent, dar ilogic și dezlănat la începuturi, mai subtil și cu abilitate deghizat în romanele literaturii victoriene, aproape absent din romanul modern sau reinventându-se ludic și parodic în scrierile postmoderne, goticul stă în umbră și înregistrează spaimele ființei. Spaime dependente de contexte politice și economice, de schimburile/raporturile de putere, în cele din urmă, spaimele ce urmăresc îndeaproape mutații sociale și mutațiile societale. Goticul apare spre a aminti că răul și monstruosul nu sunt departe, că fiecare comunitate își încapsulează neliniștile colective în scenarii marginale, iar el aduce, în lumina perisabilă a scrierilor minore, spectrele unei lumi aparent cunoscute.

Dacă ar fi să extragem totuși câteva dintre corpurile literare care plutesc la suprafața vizibilă a demonstrației, atunci acestea ar fi *Castelul din Otranto*, de Horace Walpole, *Ciudatul caz al doctorului Jekyll și al domnului Hyde* de R.L. Stevenson sau *Dracula* de Bram Stoker. În mlaștinile referințelor însă, pulsează idei despre de/legitimarea criticii literare sau despre rolul formelor literare minore în schimbarea canonului. Despre interpretarea literară, văzută pe la începutul secolului al XX-lea de către M.R. James, ca act de necromanție, ce revizitează și reevaluează trecutul, absența, moartea. Nu în cele din urmă, despre coșmarurile oricărui critic literar, sau măcar ale criticului care nu-și mai imaginează că tot ceea ce atinge devine aur, ba, dimpotrivă, că actul său ar putea fi o nedorită profanare: „Coșmarul criticului literar este tot gotic pentru că se hrănește cu spaima ca nu cumva actul de interpretare critică la fel de incoerent ca monștrii ce populează textele gotice: dezarticulat, excesiv, bâjbâind caraghios și terifiant prin tenebrele ambiguității și cacofoniei”. Memorabile sunt și secvențele – subsumate unei evidente poze gotice – ce descriu relația fizică a textului (nu doar gotic) cu interpretul: „E vorba de o simbioză vampirică a două entități care supraviețuiesc doar dacă se racordează printr-o reciprocă și simultană transfuzie de vitalitate. Confruntarea variază în intensitate, sens și scop în funcție de contextul cultural și istoric al abordării critice, care va avea întodeauna tendința de a-și strecura propria viziune asupra lumii și de a o propaga în cutia de rezonanță a textului gotic.” Lectura critică devine încleștare de discursuri și de forțe, miza acesteia fiind deconstrucția și reconstrucția mecanismelor de putere, inclusiv ale celor dependente de gen.

Studiul se construiește pe două axe: una construiește convingător o teorie/istorie asupra goticului, bine ancorat în rețeaua de fenomene literare conexe sau divergente (cum ar fi, de exemplu, apariția conceptului de Sublim). Cealaltă axă, a dezvrăjirii, își studiază cu luciditate nu obiectul, ci instrumentele de analiză; căci îndoiala și conștiința relativității sapă actul critic și sunt semnele atitudinii sănătoase a criticii contemporane. Cum se mai poate scrie critică literară cu morgă, fie săpând printre pietrele funerare ale textelor canonice, fie ghicindu-i chipul în vreun roman gotic contemporan, decât având conștiința efemerului și a eșecului? Lectura suspicioasă distruge verdictele categorice, iar istoria romanului gotic este, poate în primul rând, istoria lecturilor critice, adesea foarte diferite, asupra romanului gotic. Căci, la fel cum toate spaimele expuse/ascunse în romanul gotic traduc profilul socio-economic al unei lumi, tot așa, perspectivele critice asupra romanului gotic configurează orizontul de așteptare/respingere al vârstei lecturii critice.

Ilustrativă pentru această dependență de context, nu doar a goticului, ci și a lecturii critice ce însoțește textul gotic este interpretarea romanului *Dracula* de Bram Stoker. La sfârșit de secol al XIX-lea, romanul consolida imaginea idealizată a civilizației occidentale și avertiza asupra pericolelor reprezentate de un Celălalt sălbatic. Adus în secolul al XXI-lea, romanul este pus să vorbească despre variatele amenințări ale Estului postcomunist asupra Vestului civilizată și muribund, despre migrație și crizele identitare ale Occidentului, despre pângărire corporală și culturală, despre alteritate și formele Răului. Povestea istorică a vampirilor a rămas mult în urmă, surclasată fiind de lectura politică a unei actualități mustind de resentimente și clișee. Abordarea geo-politică face casă bună cu studiile de gen, căci, „ambele teritorii – corpul femeii și Europa de Est – nu pot fi corijate și purificate dacă nu sunt aduse mai întâi într-o stare de pasivitate absolută”. Infuzia de discurs critic proaspăt revigorează un text secătuit odată cu epuizarea farmecului exotismului. Lupta criticului cu textul devine înfruntarea dintre perifericul geografic și critic și Centru, dintre un dublu marginalizat (o dată femeie, a doua oară, provenind din spațiul estic) și textul canonic al Occidentului, un text canonizat nu prin valoarea estetică, ci prin popularitatea

adaptărilor cinematografice. Iar lectura critică suspicioasă pe care o menționam anterior devine una declarat paranoică.

Convinsă, așa cum declară și pe coperta a patra, că textul literar gotic nu își lasă în urmă decât fantasma, autoarea acestui studiu nu ne invită doar la o vânătoare de fantome prin textele bântuite (de generații de critici) ale literaturii engleze. În primul rând, poate, ne îndeamnă să ne întrebăm cât de vie mai este critica literară. Iar dacă respirația ei nu aburește, cumva, oglinda, să nu ne grăbim să o îngropăm, chiar dacă, la o adică, i-am lega de deget sfoara unui clopoțel salvator. Poate o salvează doar o perfuzie cu discurs pasional și tonic, plin de umor și de inteligență vie.

Daniela PETROȘEL

Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava
daniela.petrosel@gmail.com

**Monica Bilauca, *Neologismul în frazeologia românească*,
 Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2015, 204 p.**

Apariția, la editura universitară clujeană, a unei lucrări dedicate neologismului, urmărit din perspectiva prezenței lui în construcții fixe vine să completeze abordările teoretice și practice asupra acestui compartiment al limbii aflat într-un proces de permanentă înnoire. Demersul inițiat de autoare în această lucrare urmărește investigarea neologismului din două perspective, tratate de autoare în cele două părți ale lucrării: lexicografică, în prima parte, urmată de o examinare a modului în care sunt supuse destructurării sau restructurării frazeologisme în care sunt antrenate neologisme.

Structura globală a lucrării numără așadar două secțiuni, precedate de un Cuvânt-înainte, în care se aduc precizări importante legate de demersul întreprins: „inventarierea neologismelor, compartimentul cel mai nou și mai mobil al lexicului, și analiza varietății lor în discursul public ar putea evidenția mutațiile lexicale pe care le cunoaște limba în funcțiune”. Amprenta personală de abordare rezultă așadar din originalitatea demersului, care valorifică o bogată colecție de expresii care se regăsesc în titlurile din hebdomadarul „Academia Cașavencu” și din ziarul sucevean „Jupânul”, care au fost cuprinse într-o listă de la sfârșitul lucrării.

Prima secțiune are caracter lexicografic și înregistrează construcțiile fixe care conțin neologisme, pornind de la unitățile minimale marcate de fixitate, până la unități mai dezvoltate, precum expresiile și locuțiunile. În ceea ce privește tratamentul neologismelor în prima parte a lucrării, autoarea a urmărit, în primul rând, înregistrarea frazeologismelor care conțin cuvinte nou apărute în limbă, ordonate alfabetic, pentru care definițiile enciclopedice sunt preluate din lucrări consacrate, cu reținerea diferitelor registre stilistice de utilizare a unor astfel de construcții, înregistrate în diferite etape ale limbii. Indicațiile lexicografice specifice cuprind: referințe legate de etimologie, domeniul de utilizare (matematică, chimie, gramatică, economie, muzică, gastronomie, geografie, fizică, biologie), registrul stilistic (în cazul neologismelor: familiar, regional, livresc, glumeț, învechit, peiorativ, ironic, argotic, popular), statutul în limbă, unde este cazul (*ieșite din uz; cabinet de partid; centralism democratic, universitate de partid*).

Partea a doua urmărește problematica neologismului în limba română, din perspectiva neoretoricii, mai exact a variației enunțurilor repetate, așa cum sunt reflectate în discursul jurnalistic, mai ales în presa de *entertainment*. Evaluarea „modului în care sunt destructurate și restructurate” aceste enunțuri este realizată prin raportare la „figurile de construcție” ale lui Quintilian, precum și prin aplicarea tipologiei referitoare la „enunțurile aparținând discursului repetat” propusă de Stelian Dumistrăcel. Astfel, în calitate de element paratextual de bază, titlurile analizate au ca surse intertextuale, după cum exemplifică autoarea, fragmente din beletristică, discurs religios, paremiologie, locuțiuni expresive, dictoane, sloganuri etc. în care se regăsesc neologisme, în forma canonică a enunțului, cum ar fi, de exemplu: **Șampania electorală** [AC, nr. 10/2000: 9], față de „Campania electorală”; **Lista** lui Diaconescu [AC, nr. 34/2000: 10], față de „Lista lui Schindler” (film, 1993); **Masca** de fler [AC, nr. 37/1997: 6], față de „Omul cu masca de fier” (film, 1998); **Careu** de Iași [AC, nr. 15/1998: 5], față de „careu de ași”, formulă tehnică întâlnită în jocul de poker; **Forme fără Fond Literar** [AC, nr. 16/ 2007: 30], cu referire la teoria formelor fără fond a lui Titu Maiorescu.

Alteori, varianta canonică este restructurată prin următoarele modalități: *înlocuirea neologismului cu alt neologism*: Momentul **oportunist** [AC, nr. 22/2000: 6], față de „momentul oportun”; **Climă** și Pedepsă [AC, nr. 3/2000: 1], față de „Crimă și pedeapsă”; *prin inserarea unui alt neologism*: **Cidista** lui Schindler [AC, nr. 31/1997: 8], față de „Lista lui Schindler”, numele unui film premiat cu Oscar, **Armata Salvării** [AC, nr. 10/1998: 7], față de „Armata Salvării”; *prin antepunerea unui fragment care este adăugat formei canonice*: **Fiscalul** Troian [AC, nr. 34/1997: 12], față de „Calul Troian”; **Șantaj** Mahal [AC, nr. 41/1998: 7], față de Taj Mahal”, numele unui vestit monument din orașul Agra, India; *prin interpunerea elementelor carea au fost adăugate la forma canonică*: VICTOR **POANTA** [AC, nr. 32/2012: 9], „Victor Ponta”, prim-ministrul României; Bistroul **Electoral Central** [AC, nr. 35/2000: 9], față de „Biroul Electoral Central”; *prin postpunerea adaosului*: Dezlegare la pește **exotic** [AC, nr. 3/2005: 32], față de „Dezlegare la pește”; Așchia **pededistă** nu sare departe de trunchiul de **palmier** din Craiova [AC, nr. 27/2007: 17], față de „Așchia nu sare departe de trunchi”; prin adăugare mixtă (antepunere și interferare): **Juniorul** care se ține de Ponta (Victor), dar și de **poante** (ieftine) [I], nr. 49/2003: 9], față de „a se ține de poante”; *prin adăugare cu efect de substituție*: **Scrimă** cu **premeditare** [AC, nr. 51-52/2010: 18], **Stimă** cu **premeditare** [AC, nr. 11/2010: 2], față de „crimă cu premeditare”; *Petrecerea de pietoni* [AC, nr. 10/2010: 6], față de „trecerea de pietoni”, cu referire la atitudinea unor șoferi față de pietoni; *prin substituția unui termen sau a mai multora*: **Codul venal** [AC, nr. 41/2012: 7], față de „Codul Penal”; Cetățeanul **fermentat** [AC, nr. 30/2000: 6], față de „Cetățeanul Turmentat”, numele unui personaj din piesa „O scrisoare pierdută”, de I.L. Caragiale; *prin substituția mai multor termeni*: **Parlamentar** să fii, **idei** să ai [AC, nr. 24/2005: 4], față de „Prost să fii, noroc să ai.”; Cine scoate **demisia**, de scandal va pieri [AC, nr. 33/2000: 16], față de „Cine ridică sabia, de sabie va pieri.”; **Codul Maniilor Elegante** [AC, nr. 4/1998: 11], față de „Codul Bunelor Maniere”.

Valoarea volumului este sporită de faptul că la finalul lucrării există un *Indice de expresii*, în care sunt trecute, pe două coloane, în oglindă, pe de o parte enunțurile canonice, iar pe de cealaltă, enunțurile reorganizate, cu marcarea elementelor ce constituie noul suport lexical al construcțiilor fixe în care apar neologisme.

Lucrarea de față se înscrie în tradiția dicționarelor de expresii și locuțiuni și acoperă o lipsă în cercetarea frazeologismelor, iar până la dezvoltarea unor tehnologii prin care construcțiile fixe să fie informatizate, pentru a fi supuse unor analize profunde în ceea ce privește dinamica lor în limbă, corpul de față reprezintă o bază de date reprezentativă, care

poate evidenția, în ciuda caracterului efemer al multor frazeologisme supuse reorganizării prin presă, dinamica limbii.

Monica TIMOFTE

Universitatea „Ștefan cel Mare” Suceava

monica.timofte@litere.usv.ro

Mircea A. Diaconu, *Metacritice*, Iași, Editura Junimea, 2018, 296 p.

Apărută la Editura Junimea, în 2018, *Metacritice*, ultima carte a lui Mircea A. Diaconu, nu este, așa cum ar putea să pară, o culegere de foiletoane critice adunate într-un volum, ci spațiul unui dialog care are ca miză formularea unei etici a interpretării. Alegând ca formă de exprimare fragmentul, căci, compozițional, textele critice redau imaginea unui labirint, această carte: proteică, fluidă, învinsă, slabă (așa cum, strategic, se autodefineste) reușește să fie, în ciuda manierei hedoniste, cadrul definirii unui tip de angajare (politică, fără doar și poate) în concret, în imediat. Ea poate fi citită, discursul fragmentat o permite, și ca un veritabil jurnal, căci, pe urmele trasate de „amprenta autorului” (în fond, a Sinelui proiectat în discurs), cititorul (pe care criticul îl caută permanent) este situat adesea în fața unor neliniști, a unor obsesii care vizează rolul criticului și al criticii literare (al domeniilor umaniste, dacă vreți!) în postmodernitate. Întrebări grave nu sunt lăsate fără răspuns, cartea permițând să se întrevadă nevoia unei re poziționări.

Titlul își conține doza sa de ironie. Desele citate din Caragiale nu sunt deloc întâmplătoare, căci Mircea A. Diaconu pune sub semnul slăbiciunii, al precarității, al tranzitoriului nu doar critica literară ca discurs autonom, ci și ca metadiscurs. Scrisă într-un registru al fragmentului, cartea este o provocare la adresa capacității criticii literare de a funcționa ca discurs tare, într-o vreme care privește cu suspiciune orice formă de metanarațiune. Iar această relativizare nu e trăită euforic (așa cum ar fi cerut-o postmodernismul), căci discursul critic nu își poate asuma butaforia, parodia, așa cum o face literatura pentru a se salva, ci trebuie să rămână grav, lucid, angajat, fie și față de „obiectul cercetării sale”. Poate îmbrățișa cu mai multă abnegație formula eseului, își poate problematiza până aproape de pulverizare instrumentele, limbajul, își poate așeza sub semnul iluziei „osatura viziunii”, poate merge până într-acolo unde se consideră creație, dar nu își poate nega condiția de discurs, fie el și de gradul al doilea, fără a se nega pe sine (sau măcar o înțelegere tradițională a sa).

De aici pornește Mircea A. Diaconu atunci când, angajându-se în relectura textelor aparținând unor critici literari mai noi sau mai vechi, trasează pentru cititorii săi un fir al Ariadnei, „un fir alb” care urmărește poate nu neapărat evoluția criticii literare (deși totul se subordonează acestei nevoi de a înțelege prezentul), nici măcar legitimitatea sa discursivă, ci – devine tot mai vizibil pe măsura înaintării în text(e) – definirea unei etici, a unui tip de angajare fundamentată pe concret, pe imediat, pe fragment, pe biografic. Fie că este vorba despre organizare, despre opțiuni, despre modelele critice invocate (în realitate, asumate strategic) sau despre tipul de lectură exersat (studiu de caz, eseu, recenzie, portret critic, discurs recuperator, vizată fiind, de cele mai multe ori, cu ostentație, „carnea autorului”), în cartea lui Mircea A. Diaconu se profilează o etică a interpretării, un tip de angajare care

reflectă, dincolo de formularea unor profesii de credință, o filozofie critică validată și construită în timp, care nu face abstracție de situarea sa în plină postmodernitate.

Cum este articulată însă aceasta? Mai întâi printr-o organizare strategică. Alcătuirea cărții îi permite criticului, pe de o parte, să reconstruiască (mai mult sau mai puțin diacronic) secvențe din evoluția criticii literare românești, a cărei poveste este spusă metonimic, într-o evidentă încercare de a înțelege prezentul ca un moment de ruptură și de continuitate, iar, pe de altă parte, să-și păstreze discursul într-o zonă (salvatoare) a fragmentului, nu fără a-și provoca cititorul cu promisiunea unui centru, așa cum se și întâmplă într-un loc, citându-l pe Gabriel Dimisianu: „Bine cu adevărat mă simt mai ales în fragment. M-am complăcut și mă complac în fragment, dar poate că și din fragmente se profilează, prin însumare, cine știe, o imagine a întregului, fie ea și aproximativă. O imagine a celui întreg care este, la urma urmei, și el un fragment, parte și el a altui întreg care tot fragment este, și așa mai departe”.

Deci să fie această proiectare în fragment o măsură de precauție, o cale de a fundamenta discursul critic ca pe un act creator, în fond, o modalitate de a-l sustrage tradiționalului rol de discurs de gradul al doilea? Cum „critica e fatalmente metacritică”, așa cum se postulează în finalul *Prefeței*, Mircea A. Diaconu găsește aici baza necesară pentru a proiecta o etică a interpretării care să scoată actul critic din turnul de fildeş al autonomiei esteticului, reconectându-l la prezent, la concret, printr-un tip de angajare (în conjunctural, deci politic) care să păstreze un echilibru între „valoarea intrinsecă și extrinsecă” a operei. Dar nu este oare această valoare intrinsecă tot extrinsecă în fond? Căci nu aparține ea acelei comunități interpretative care analiza opera literară pornind de la ideea autonomiei esteticului? Nu e oare „critica (fie ea estetizantă) fatalmente metacritică”, deci tot poziționare politică, tot discurs care presupune exercitarea unor relații de putere? Căci abia în interiorul canonului estetizant, cărțile au o valoare intrinsecă. De aceea, criticul are grijă să se situeze în descendență lovinesciană, găsind un model în militantismul acestuia, în angajarea sa în prezent, deși, nu în puține locuri, Mircea A. Diaconu își deconstruiește maestrul, abia invocată, într-o manieră în care Lovinescu însuși se delimita de Maiorescu. Încă o dovadă a faptului că, dincolo de autonomia esteticului, discursul critic este o practică a puterii.

Altfel, criticul sapă în trecut, căutând modele de angajare, atitudini, concepte, viziuni care să legitimeze, în cele din urmă, această filozofie critică, niciodată tratată ca discurs tare, întotdeauna așezată sub semnul relativității, al iluzoriului: „numeam astfel spiritul ironic, cel care nu e prizonierul nici unei forme de «fundamentalism», slujitorul nici unei iluzii.” Cazurile alese oferă oportunități de a problematiza, de a evalua, de a trasa direcții. Vizate sunt adesea cărțile considerate slabe, puțin citite, uitate sau având parte de un destin nedrept, care lasă să se întrevadă nu doar plăcerea proiectării Sinelui în Celălalt (căci de multe ori Mircea A. Diaconu e conștient că citindu-i pe alții se citește, în aceeași măsură în care se construiește, pe sine), ci și o serie de neliniști, de obsesii, care permit formularea unor profesii de credință. Dar poate că tocmai de aceea texte precum *Istoria literaturii române* (I. Negoitescu), *Caietul albastru* (Nicolae Balotă), *Interviuri* (Mircea Zăciu), *Fragmente contemporane* (Gabriel Dimisianu), *Timpul trăirii, timpul mărturisirii* (Eugen Simion) sau *Metafizica detectivului Marlowe* (Mircea Mihăieș), ca să enumerăm doar câteva, sunt recitate, deci recuperate, căci în ele, din această poziție de marginali, de autori învinși, criticii invocați reușesc să formuleze un tip de angajare. Întotdeauna lectura caută Fiuința (fie ea și ascunsă sub o mască sau mai multe) atestată de „nexusul originar al scrisului”, deci proiectată în demonstrație, dincolo de subiectul ei. Că ar rămâne aici criticul prizonier intenției auctoriale se poate discuta (tind să cred că e mai degrabă extensia unui mod fascinat, dar angajat de a discuta despre literatură)! S-ar trece, însă, prea ușor, peste miza adevărată a

cărții, căci problema nu ar trebui pusă în felul următor: dacă este Mircea A. Diaconu un critic literar modern sau postmodern. Argumente se pot găsi și într-o direcție și în cealaltă. Problema e, se afirmă și în articolul dedicat lui H.-R. Patapievici: „ce se pierde când, prin adoptarea cutărei noutăți, ceva se câștigă?”. Ca să revenim, nu cărțile tari, informative sunt vizate, ci acelea slabe, aflate dincolo de orice fel de utilitarism, dar care atestă mult mai pregnant (deși pulverizată în limbaj) „carnea autorului”, Ființa angajată în istorie, în tranzitoriu, în imediat, în conjunctural. Iată, de exemplu, cazul Gabriel Dimisianu: „Poate tocmai de aceea Gabriel Dimisianu scrie despre cărțile cu «un destin amânat» despre «o lume prefăcută în nisip», finalmente, un întreg grupaj critic despre «momentul literar 1945-1948». Ce vrea el «să demonstreze» – și e credința care se află în chiar miezul propriului demers critic – este că, dacă nu învinge, spiritul trebuie să-și facă datoria. De aceea, miza lui este să restaureze opere «îngropate în uitare»”.

Citite sunt deci aceste texte critice (cele mai multe dintre ele) nu ca discurs de gradul al doilea, ci ca adevărate jurnale (unele chiar sunt), căci neliniștile care transpar din actul lecturii sunt adesea acelea ale criticii literare românești, ale unei comunități interpretative ajunse într-un punct de răscruce. În acest sens, cartea se află în căutarea unor soluții. Mircea A. Diaconu le vede în angajarea în concret, în imediat (de aici loialitatea față de foileton), în profesarea unui discurs recuperator, în practica unui demers lucid, onest, viu, conștient de limitele sale, în întoarcerea la rostul originar al criticii literare care înseamnă, în fond, fidelitatea față de literatură (dincoace de metodă, în plin hedonism, aspirând la întâlnirea cu Opera): „înregistrezi imediatul, în căutarea eventuală a operei pe care, dacă nu vei fi având șansa s-o întâlnești, nu-ți rămâne decât s-o inventezi”. Câtă ironie, cât scepticism în fața lecturii critice – și nu e deloc întâmplător că fragmentul face parte din articolul dedicat celui mai caragialean dintre critici: Al. Cistelecan –, dar cât adevăr!

Astfel de adevăruri dar ar trebui să fie suficiente pentru ca un tânăr critic să nu rateze lectura cărții. E adevărat că o etică a interpretării se formează (e nevoie de timp, de acumulare de experiență), dar se și învață.

Ioan FĂRMUȘ

Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava
farmusioan@yahoo.com